

Izdaja
uprava „Slov. narod.
gledališča“.

Ureja
dr. Pavel Strmšek
v Mariboru.

ZRNJE

Štev. II.

Mariborski kulturni vestnik.

8. I. 1921.

Dementij:

V bolečini.

V bolečini sem te iskal, Bog,
ali bolečina je prokletstvo le
tvojih otrok.

Samo v sreči najde človek te,
samo sreča je molitev k tebi.

A zakaj bežiš od mene spet,
brez molitve zopet puščaš me
samemu sebi?

Franjo Roš:

V molku.

Pri oknu v izbo jesen in mrak molčita.
Zakrij si trudni obraz, ki po njem razlita
je plaha luč ugašajočega dneva.
Ze pozen je najin čas.

Zakrij si obraz z drhtečimi rokami,
da te ne vidim v trpki, težki omami
in ti mi ne vidiš v oči, v moj tuji in daljni
obraz.

Dramatsko pesništvo.

Razredba dramatskih del.

Dramatska dela so resne ali vesele vsebine in se upri-
zarjajo bodisi s spremljevanjem glasbe ali brez glasbe.

Igralci besedilo govore, ozir. predavajo (govorne drame)
ali pojo (pevske drame: opera, opereta itd.), ali pa izražajo de-
janje edinole z mimiko in kretnjami (mimične drame).

Govorne drame pišejo pesniki v vezani ali nevezani ob-
liki. V novejši dobi dajajo radi prednost nevezani besedi (prozi),
zlasti pristaši realistične smeri, ki zahtevajo popolno priloženost
življenja na odru in trdè, da v običajnem življenju nikdar ne go-
vorimo v verzih.

Toda stara resnica je, da odlični pesniki radi obdelujejo
svoje snovi v verzih, ki se jim zde za zlahkne značaje in vobče
za drame vzvišene vsebine prikladnejši nego proza.

V dramah v vezani besedi se je udomačil peterostopni
jambski verz (kvinar, „blankvers“) brez rime. Ta verz, ki so ga
Lahi in Francozi (v drugih pesniških panogah) rabili že prej,
prevladuje izza Lessinga v nemški dramatiki.

V modernih dramah nahajamo redkokdaj drugo merilo, kakor
n. pr. šesterostopni jamb (aleksandrinec) ali čtetverostopni trohaj
(španski trohajski dimeter). — Grški pesniki so pisali v jambsem
trimetru. Francoski pedantski dramatiki 18. stoletja so pisali drame
zgolj v verzih in sicer edinole v aleksandrincu.*

Lessingov odpor zoper aleksandrinski verz je slavil zmago
ne le v nemški dramatiki, temveč je pridobil kmalu za kvinar
skandinavske pesnike in celo francoske romantike. Aleksandrinec
se je ohranil najdalje v holandski drami, kjer je postal nekak nar-
oden verz kakor „blankvers“ (peterostopni jamb brez rime) na
Angleškem. Pretirano bi bilo pripisovati merilu odločilen vpliv
na razvoj dramatike, dejstva pa ne morejo utajiti, da se je nemška,
skandinavska in nazadnje holandska dramatika nenadoma dvig-
nila, čim se je osvobodila spon aleksandrinca.

Isti pojav opazujemo v slovanski dramatiki. Prve ruske
drame v 18. stoletju, n. pr. drame Aleksandra Sumarokova (1750),
Mih. Keraskova, Denisa Fonvizina itd., so pisane vseskozi v obi-
čajnem paklasičnem (francoskem) slogu. Romantika (na pr. Puš-
kinov „Boris Godunov“) pa ima vidne vzorce v Shakespeareju
in jamb je postal takorekoč zakon za rusko dramo v verzih.
Rusi so skandirali aleksandrinski verz točno v jambih kakor
Nemci (tako tudi Čehi), odtod torej enoličnost in monotonost

* Pri francoskem aleksandrincu je upoštevati, da je mnogo svobodnejši,
gibčnejši in živahnjejši nego holandski ali nemški. Nemci so skandirali v jambih,
Francozi so pa šteli samo 12 zlogov in puščali ritmu popolno svobodo. —
Isto velja glede španskega osmerozložnega verza, ki so mu dali šele Nemci
okorno, čisto trohajsko obliko, katere pa španski verz nima.

njihovega verza. Poljaki so pa dajali in še dajajo dandanes prednost svobodni ritmiki po vzorcu romanske metrike.

Znamenito je, kako se je Prešeren zanimal, kateri verz bi bil najprikladnejši za slovensko dramo (v pismu M. Čopu 7. III. 1832, prim. Ljubljanski Zvon VIII. 572). Jurčič je pisal „Tugomerja“ prvotno v trohajjih, toda Levec ga je prepričal, da to merilo ni prikladno za dramo, nakar je Jurčič prelił svoje delo v jambsko merilo (gl. Ljubljanski Zvon VIII. 427).

Drame razredujemo tudi po drugih ločilih, n. pr. po uprizorljivosti. Poleg dram, ki so pisane z ozirom na oder in gledajoče občinstvo, imamo še takozvane knjižne drame, kakoršnih je nastalo obilo v 19. stoletju. Ako se pesnik ne ozira na oder, ako izpreminja prečestokrat pozorišče, zahteva nemožne reči od dekoracijske (kulisne) tehnike, potem drama ni za gledišče, temveč je namenjena kot knjiga čitajočemu občinstvu. To velja tudi o globokih filozofskih dramah, ki so inače morebiti uprizorljive, a zahtevajo strokovno pripravljene občinstva. Takih dram imajo n. pr. Poljaki obilo, zlasti izza prve romantične dobe svoje dramatike, ko pesniki vsled težkih političnih razmer niso mislili na uprizorjanje svojih del (Adam Mickiewicz, Zigmunt Krasinski, Julij Slowacki). Jasno je, da je uprizorljivost drame jako relativen pojem. Moderna kulisna tehnika premaguje tako-rekoč vse ovire. —

Običajno razredujemo drame po značajih glavnih oseb, po globokosti konfliktov in po koncu (izidu) dejanja. Tu imamo predvsem tri oblike: žaloigro, igrokaz in veseloigro.

Žaloigre so najvišje drame z velikimi značaji, globokimi boji, ki se zaključujejo s smrtjo glavne osebe. Predstavljajo nam boj duševno odličnega, toda v gotovem oziru strastnega človeka z močnim čuvstvovanjem, s silno, krepko voljo, z vztrajnostjo in nepopustljivostjo, strastjo, torej z lastnostmi, ki tvorijo značaj. „Junak“ hrepeni po visokem cilju in se bori navdušeno zanj, v tem stremljenju in hrepenenju se pa razhaja s sodobnimi časovnimi in družabnimi razmerami, kar ga ne moti: bojuje se brezobzirno dalje, kljub opominom lastnega razuma, bori se zoper razmere, ki so silnejše nego on, zoper svetovni red — in vsled tega propada. Svoje pogube si je kriv sam. — Dasi vidimo njegov pogrešek, vendar sočuvstvujemo z njim in se bojimo zanj, zlasti tedaj, kadar se pogreza v pogubo vsled neupogljive svoje volje. Dobro vemo, da bi drug, slabejši, manj značajan človek omagal v tem boju, da bi se rajši upognil in bi popustil od svojih želj, — rešil bi se tako. Junak v žaloigri ni tak človek. To ni vsakdanja običajna oseba, temveč mož, ki rajši umre nego bi popustil. Baš vsled tega čutimo, da je propadel samo fizično, moralno je pa zmagal in radi mu odpuščamo osebne njegove nedostatke.

Poleg žaloigre imenujejo igrokaz včasih kot posebno pagono drame, toda po krivici. Igrokaz je le vrsta resne drame.

Med žaloigro in igrokazom ni druge razlike ko v izidu, kajti v igrokazu junak ne propade. V tragičnih bojih sta si igrokaz in žaloigra popolnoma enaka, toda junak v igrokazu spozna vsled razumne uvidevnosti, da se nahaja na nevarnem potu in hiti po drugih poteh k rešitvi in zmagi, ne da bi izgubil pri tem občutno na zanimivosti, ali pa zmaga vse ovire s svojo idealno krepko voljo, ki je močnejša ko nasprotujoče sile.

V veseloigri ni imenitnih idej in velikih sporov kakor v žaloigri. Junak v veseloigri je običajen človek, ki se zaplete v boj dveh strank, a ne doživi nikakega poraza. Po borbi, ki draži s komičnostjo k smehu, prihajamo k zadovoljivemu, veselemu koncu. Za junaka se nič ne bojimo, le smejemo se mu, kadar opazujemo njegovo borbo med lastno domišljavostjo in celo drugačno resničnostjo, ki je on sam ne pozna. Ker nam torej veseloigra riše komične strani življenja, ni treba velikega značaja, temveč le prijetnih lastnosti, gibčnosti, bistrosti, dovtipnosti, da se izvozla iz zadrege, ki nima resnih posledic. Koncem igre se nasprotstvo strank poravna. Najbolj priljubljen predmet je ljubezen, ki se bori z zaprekami in nazadnje zmaguje.

Ignotus:

K Cankarjevemu „Pohujšanju v dolini šentflorjanski“.

Še pri velikih narodih se umetnikom ne godi bogve kako dobro, če se pa pri Slovanih posveti kdo popolnoma umetniškemu poklicu, je znamenje, da je dotični nastopil ta križev pot iz globokega prepričanja o svoji umetniški nadarjenosti in iz nesebične ljubezni do domovine. In to je bil Cankar. Odšel je, tujec, brez blagoslova odtod in, ko si je onkraj hribov otrešel od podplatov prah domovine, je spoznal, da je bilo trpljenje njegov delež od rojstva. Toda v njegovem srcu je bila ljubezen in je bilo življenje, čutil je v sebi umetniško silo, in hotel je v svoji zaupnosti in — nespametnosti obdariti siromake v domovini s svojim bogastvom. Ti pa so njegove darove pometali na gnoj. In umetnik bi bil onemogel, ko bi si ne bil pridobil dobrega prijatelja in svetovalca; imenuje ga Zlodeja. To je posebej zaničevanje in posmeh. In našel je pravo poezijo, svojo Jacinto; še le ko je stopil iz te doline visoko v hrib, jo je ugledal in objel.

Dolina šentflorjanska ali slovenska domovina je pregloboka: iz te kotanje bi je ne dosegel koprneč pogled, nje, ki je čista lepota in ki jo od srca ljubi.

Povest svojega umetniškega življenja in še več trpljenja nam pripoveduje Cankar v farski Pohujšanje v dolini šentflorjanski. Kot sirota iz doline šentflorjanske je odšel svoje dni v tujino, kjer je postal iz Krištofa Kobarja umetnik Peter. In hrepenenje

ga je gnalo zopet pogledat domov in sedaj se vrača s svojo umetnostjo, z gospo Jacinto, ki je lepa brez primere. Zvest spremljevalec mu je Zlodej ali Konkordat, s katerim je bil v času največjega trpljenja sklenil pogodbo. Zlodej mu je obljubil prijetno življenje, umetnik Peter pa se je zavezal, da položi Zlodeju pod noge dolino šentflorjansko, vso pohujšano, da bo godna za pekel, samega sebe pa najpoprej. Toda pokazalo se je, da je ta dolina šentflorjanska že tako pohujšana, da ni ostalo za Petra in za zlodeja nobenega dela več. Ko jim je umetnik ponujal plodove svojega duha, zavrgli so jih, češ da je njegova umetnost pohujšljiva. Hinavci!

Prvo dejanje.

Ko se je naselil v dolini šentflorjanski umetnik Peter s svojo družico Jacinto, so se prebivalci hitro zbal za svojo neomadeževanost, da so poslali učitelja Šviligoja poizvedovat, kakšne pohujšljive stvari da uganjata, in ko jim je ta premalo natančno razlagal, izginjali so drug za drugim, hoteč se na lastne oči o tem prepričati in se naslajati ob tujem grehu. In župan jih je moral navezati na nit, da se mu med potom ne poizgubijo ...

Skrbno znajo sicer zakriviti vsak škandalček, toda nekako pred 25 leti so našli v tej tako čednostni dolini nekega jutra pod vrbo skritega, v plenice zavitega Mojzesa, siroto, poznejšega Petra. Kdo mu je oče, kdo mati, nikdo ni vedel. Zatajili bi ga bili radi, a kaj ko niso imeli čiste vesti! Brez simbolike: kot sirota je odšel umetnik v tujino, domovina ga ni hotela spoznati za svojega, vzlic temu ima naravne dolžnosti do njega in umetnik sme tirjati od nje svoj tribut in ta mu ga daja, če tudi nevoljna.

Drugo dejanje.

Petru je pri Jacinti dolg čas, želi si zopet naprej, ljubezen je sicer stara, toda tudi nebes se človek naveliča. Jacinta seveda ne, kajti ona se povsod vživi, v nebesih je svetnica, v kmetški hiši je kmetica, v kraljevem gradu je kraljica. Peter pa je popotnik, ki ga ne trpi nikjer, le naprej je njegova želja. Jacinta ga opominja, da ji je Peter obljubil velik grad biserov iz Koromandije in vsa dolina šentflorjanska da bo klečala zamaknjena pred njo. In Peter ji spolnjuje obljubo; pove ji pa, da bo imela malo veselja s temi podaniki, ker so samo hlapci in tlačani. In prihajajo drug za drugim, kajti čutijo se dolžne, in prinašajo darove, župan mu izroči celo grad, samo da Peter ne razkrije pred svetom njihove sramote. In drug za drugim poljubujejo Jacinti nogo, kakor se tlačanom spodobi. Nekaj časa ima Jacinta nad tem veselje, potem pa si ne želi več spoštovanja od takih ljudi. Brez simbolike: prava umetnost je lahka povsod, v vseh razmerah, umetnik sam pa je večin popotnik, njegovo stremljenje ga tira naprej in naprej.

Ko je svoj čas nastopil umetniško pot, obetal si je slave, bogastva, toda rojaki ga niso umeli in ko so mu izkazovali priznanje, ga to ni moglo veseliti, ker je vedel, da so k temu prisiljeni in da bi se sicer morali sramovati pred svetom.

V tem pridrvi k njima mlad popotnik, ves truden in bolan. Jacinta ga okreпча. Pravi, da je popotnik Peter, ljudje pa pravijo, da je Krištof Kobar, in oko postave ga že išče. Umetnik Peter pa mu obljubi, da mu izroči ves grad in vso dolino šentflorjansko, ako se odpove svojemu imenu. Brez simbola: poleg umetnikov, ki so že dosegli vrhunec, je dosti drugih, ki hrepenijo po težavni poti navzgor. Domovina poosebljena v debelem človeku, jih ne podpira, še ovira jih s svojo omejeno sodbo. Dobro se godi le takim, ki ostanejo na pol pota in se ne dvignejo iz nižave, kjer žive tolsti rodoljubi in krmežljavi hinavci.

Tretje dejanje.

Zlodej že davno ni zadovoljen s Petrom. Dolina šentflorjanska bi bila njegova tudi brez kontrakta, zato bi rad, naj mu Peter zapiše zraven še Jacinto. Toda on to odločno odkloni in Zlodeju se zazdi, da niti Peter ni zanesljivo njegov, da to ni tisti Peter, greh iz doline šentflorjanske. Peter pa je priredil v svojem novem gradu veliko svatovščino in povabil vse rodoljube, ki so se tudi odzvali, saj si niso upali ugovarjati. In tu se kažejo zopet ti rodoljubi v svoji nizkotnosti, hinavščini. Vprašujejo po jedi in pijači, naslanjajo se ob veselem plesu Jacinte. Studijo se mu in on jih zapusti, ker se mu mudi na veličastno pot, na cesto vriskanja in vseh sladkosti. Zlodej spozna, da ga je Peter ukanil in izgine. In tako ostane le še ubogi popotnik, a tudi ta mora oditi, „debeli človek“ ga požene. Župan pa se z ostalimi rodoljubi veseli, da je iz doline šentflorjanske izginilo vsako pohujšanje in navdušeno zapoje pesem o sv. Alojziju!

Brez simbolike: izkaže se, da niti umetnik niti njegova umetnost nista takšna, da bi druge pohujšala, kajti tega niti treba ni. Umetnik si pribori zaslužen priznanje, toda ko je na vrhuncu ustvarjanja in se takorekoč poroči z umetnostjo — občinstvo se umetnosti sicer udeležuje, a le prisiljeno in zaradi lepšega — takrat se pravi umetnik ne briga več za sodbo in kritiko takega občinstva in gre svojo pot naprej. A tudi vsak drug kvišku hrepeneči umetnik mora, četudi nerad zapustiti svojo domovino, in ta je vesela, da nima nič opraviti z umetnostjo, „saj vemo da je umetnost zakrpana suknja nečistosti in drugih nadlog“.

P.:

Anton Linhart in njegova igra „Županova Micka“.

Rojen l. 1757. v Radovljici, študiral v Ljubljani in na Dunaju, kjer je dovršil policijski, trgovski in finančni tečaj. Vstopil je v službo v škofijski pisarni, nato pri okrožnem uradu v Ljubljani,

póstal okrožni šolski komisar, slednjič pa tajnik pisarne deželnih stanov. Umril je 14. julija 1795.

Linhart je pesnil v začetku nemški. L. 1780 je izdal pesniško zbirko „Blumen aus Krain“, istega leta je izšla v Avgzburgu njegova kriminalna tragedija v petih dejanjih „Miss Jenny Lowe“. Na Zoisovo prigovarjanje se je lotil slovenske zgodovine in izdal dva zvezka „Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven Oesterreichs“ (1788 in 1791).

Najvažnejši je pa Linhart kot pisatelj oz. prireditelj prvih slovenskih iger. Po igri tedaj priljubljenega dunajskega dramatika Jožefa Richterja „Die Feldmühle“ je priredil za slovenske razmere „Shupanovo Mizko“. Igrali so jo dne 28. decembra l. 1789. v ljubljanskem deželnem gledišču. Nastopili so kot Tulpenheim — sukнар Desselprumer, Šternfeldovka — gospa pl. Garzarolli, Monkof — dr. Makovič, župan Jaka — dr. Merk, Micka — gospa Linhartova, Anže — dr. Piller, Glažek — dr. Reppitsch; šepetalec je bil Linhart sam. „Laibacher Zeitung“ je naslednjega dne pohvalno omenila slovensko uprizoritev, češ, da so igralci s tem položili temelj za izobraževanje materinega jezika in ga usposobili za gledališčne predstave. (Grafenauer in Glaser.)

Igra je tako spretno prirejena za naše razmere da, res mislimo, da imamo pred seboj slovenske tipe; pa tudi živahno je zapletena tako, da še — kakor smo se prepričali — danes vpliva na odru. Žal, da se je pri naši predstavi popolnoma prezrl historični pomen te prve slovenske igre. — Drugo od Linharta prirejeno igro „Ta vešeli dan, ali Matizhek se sheni“ smo spoznali že v lanski sezoni. Priredil jo je po Beaumarchaisovi komediji „La folle journée ou le mariage de Figaro“ in jo prilagodil slovenskim razmeram.

Prof. Fr. Topič:

Blodek Viljem, komponist opere „V studencu“.

Rojen 3. oktobra 1834. v Pragi, kjer je tudi umrl 1. maja 1874., je bil Blodek učenec praškega konservatorija. Poučeval je glasbo v Lubyczu na Poljskem, ko so ga pozvali l. 1860. kot profesorja za flauto in klavir na praški konservatorij. Tragičen je njegov konec — umrl je kakor 10 let pozneje Smetana — v norišnici.

Bil je eden izmed najnadarjenjših čeških komponistov, sodobnik in tekmeč Smetanov. Zlasti je bil hud boj za prvenstvo, ko sta uprizorila Smetana „Prodano nevesto“, Blodek pa opero „V studencu“. Odlične osebnosti so dajale prednost Blodeku, dasiravno je končno zmagala „Prodana nevesta“, ki slovi danes kot vzor harmonične opere.

Blodek je uglasbil poleg opere „V studencu“ tudi moške zборе, samospeve, veliko mašo in eno predigro. Opero „V studencu“ so prvič izvajali v letu 1867. v Pragi. Ta opera se je s svojo ljubkostjo tako v besedilu kakor v glasbi posebno s svojimi

priprostimi lirskimi melodijami prikupila češkemu narodu. Opera zahteva vsestransko dobro izurjen in močen zbor; pa tudi naloga solistov ni lahka.

Suppé Franc, komponist opere „Lepa Galateja“.

Rojan 18. aprila 1819 v Splitu, umrl 21. maja 1895 na Dunaju, je bil potomec belgijske rodbine. Obiskoval je dunajski konservatorij, kjer je postal pozneje profesor harmonije; nato je bil kapelnik pri različnih gledališčih na Dunaju in Bratislavi. Kot komponist lahkili skladb je bil silno plodovit: v celoti je napisal 211 del, med temi 31 operet, najznanejša je „Lepa Galateja“ (1865).

Druga redna sezona „Slov. narod. gledališča v Mariboru“.

Nadaljevanje dosedanjih predstav:

68.	Dne	1. decemb.	1920:	I. Lah:	„Noč na Hmeljniku“.	Slav. predstava.	Izv. ab.
69.	„	2.	„	I. Cankar:	„Pohujšanje v dolini šentflorjanski“.	B-10.	
70.	„	4.	„	Pop.:	„Smrt majke Jugovića“.	Dij. pred.	Izv. abon.
71.	„	4.	„	Zvečer:	Parma: „Caričine Amaconke“.	A-10.	
72.	„	5.	„	Pop.:	„Svečenica ognja“.	Gostov. ruske operet.	dr.
73.	„	5.	„	Zvečer:	„Miklavžev večer“	Tel. društ. Sokol.	Izv. ab.
74.	„	6.	„	„Kralj se veseli“.	Gostov. ruske operetne družbe.		
75.	„	7.	„	Meilhac in Milland:	„Mam' zelle Nitouche“.	Izv. ab.	
76.	„	8.	„	Popoldne:	„Charleyeva teta“.	Izven abon.	
77.	„	8.	„	Zvečer:	I. Lah: „Noč na Hmeljniku“.	B-11.	
78.	„	9.	„	„Pohujšanje v dolini šentflorjanski“.	Ab. A-11.		
79.	„	10.	„	A. Strindberg:	„Smrtini ples“ (I. del).	Gost. v Ptuj.	

„V vodnjaku“

Komična opera v enem dejanju.

Spisal K. Sabing. Uglasbil V. Blodek.

Dirigent: H. Vogrič. Režiser: J. Povhè.

Osebe:

Jurij, star vdovec. J. Povhè
 Janko, kmetški sin M. Šimenc
 Jerica, kmetška hči S. Mezgečeva
 Polona, čarovnica L. Ožegovičeva

Dekleta in fantje.

Dejanje še vrši blizu vasi.

„Lepa Galateja“

Komično-mitološka opera v enem dejanju.

Spisal P. Henrion. Uglasbil F. pl. Suppé.

Dirigent: H. Vogrič. Režiser: J. Povhè.

Osebe:

Pigmalion, mlad kipar . M. Šimenc
 Ganimed, njegov sluga . L. Ožegovičeva
 Midas, za umetnost zavrljiva človek . J. Povhè
 Galateja, kip S. Mezgečeva

Device, mladeniči in narod.

Godi se v Pigmalionovi delavnici.

Iz gledališke pisarne. V nedeljo, dne 2. januarja 1921, je priredila v našem gledališču dekliška šola v Cankarjevi ulici matinejo Božične slike v 4 delih, spisala Ljudmila Poljanec. Spored: Prvi del: Božič na bojišču. Drugi del: Begunci pri jaslicah. Tretji del: Božično kolo. Četrti del: Sveti večer (živa slika). Matineja se je ponovila dne 6. januarja.